

Красимир КАБАКЧИЕВ

независим изследовател

kkabakciev@gmail.com

**НОВА КОНЦЕПЦИЯ ЗА БЪЛГАРСКИЯ
СЕГАШЕН ПЕРФЕКТ: ИЗПЪЛНЯВА
СТРУКТУРНИ ФУНКЦИИ, ИЗРАЗЯВА
НЕСВИДЕТЕЛСТВЕНОСТ**

Krasimir KABAКCIEV

Independent Researcher

kkabakciev@gmail.com

**A NEW CONCEPTION OF THE BULGARIAN
PRESENT PERFECT: PERFORMING
STRUCTURAL FUNCTIONS, ENCODING
NON-WITNESSING**

In many of the languages featuring a present perfect, its meaning is regarded as a riddle. Bulgarian grammars maintain a severely defective thesis that the present perfect is not formed from imperfect participles, underlying another erroneous thesis, viz., that imperfect participles have no nominal (NP) use. Based on the analysis and other current research undertaken by the author, a completely novel conception of the Bulgarian present perfect is proposed. Just like grammatical phenomena such as gender and nominal determination through articles, the present perfect exercises structural functions and does not possess immanent semantics necessary for communication through natural language. The essence of the present perfect can be found not in something that it signifies but in something that it does not signify: witnessed situations. The present perfect counters the value “witnessed” expressed by the aorist and the imperfect, and its value “non-witnessed” normalizes a certain type of non-grammatical sentences.

Keywords: present perfect, aorist/imperfect, imperfect participles, non-witnessing, non-grammaticality

Българският сегашен перфект (СП) от класификационна гледна точка. СП е перифрастична глаголна форма, съставена от спомагателния глагол съм в сегашно време и миналото деятелно причастие на смисловия глагол, напр. съм пътувал. За СП се посочва, че е едно от деветте времена в

българската темпорална система. Но въпреки че е широко приет, терминът „времена“ е неточен и подвеждащ. Когато перфектни форми се разглеждат като времена заедно с чисто времеви грамемии като сегашното или бъдещето, това изкривява понятието за време и създава неточно описание на темпоралната система. Грамемите сегашно, бъдеще и бъдеще в миналото са чисто времеви, тъй като представят означаваните от глаголите ситуации като намиращи се в три подразделения на темпоралната ос – настояще, бъдеще, бъдеще в миналото (от приетите общо четири – плюс миналото), и при тях други характеристики (аспектуални, модални) не се срещат. Аористът и имперфектът обаче не могат да се разглеждат като чисти времена, тъй като имат темпорални, аспектуални и модални свойства. Аористът, чиято основна характеристика е миналото време, винаги представя означаваната ситуация от Вендлеров тип (Vendler 1957) като ограничена на времевата ос – дори когато аористната форма е от несвършен вид, а това е аспектуална характеристика. Ситуация, отразяваща семантиката на несвършения аорист в класификацията на самия Вендлер няма, но е въведена в моята класификация на ситуации от Вендлеров тип и се нарича епизод (Кабакчиев 1999: 11-21; Kabakciev 2000: 279–307). В езици като английския епизодът прототипично се кодира чрез *for-time* адвербиалите (Kabakciev 2019: 202).

Имперфектът, чието основно свойство също е миналото време, обратно, представя ситуацията като неограничена на времевата ос, а тя в класификацията на Вендлер е състояние (*state*) или процес (*activity*). Що се отнася до модалните характеристики на аориста и имперфекта, тези грамемии изразяват свидетелственост – за която обикновено се твърди, че е налице само в 3 л. ед. и мн.ч. Така или иначе, в системата на българските „времена“ аористът и имперфектът са форми от смесен тип, темпорално-аспектуално-модални, а сегашното, бъдещето и бъдеще в миналото са чисто времеви. Какви са тогава четирите перфектни грамемии: СП, минал перфект, бъдещ перфект, перфект в бъдеще в миналото? Следва ли те да се разглеждат като времена – според традицията в граматиките (и на други езици), щом са различни и от „чистите времена“, и от смесените грамемии? Освен че не са „чисти времена“, те не са и смесени (темпорално-аспектуално-модални) грамемии – доколкото кодират времето допълнително, чрез спомагателния глагол. Какви са тогава?

За семантиката на СП в езиците по света. В литературата отдавна са описани много от проявите на СП – формални и семантични, в стотици езици по света (Comrie 1985: 24, Bybee et al 1994; Dahl 1985), и статутът на СП от гледна точка на универсалната граматика (по Chomsky 1957; 2015) изглежда ясен, в смисъл, че е възникнал в езиците, в които го има, защото е бил необходим, и не е възникнал там, където не е бил необходим. Но щом има езици, и то много, в които СП не съществува, изразяваната от СП семантика, каквато и да е тя, следва да се третира като *излишна* от позициите на универсалната граматика. Възниква въпрос: защо и кога СП е необходим? Тук следва да се отбеле-

жи, че начинът на образуването му в езиците по света е удивително сходен – от спомагателен глагол *съм* или *имам*¹, *плюс минало причастие, а удивително близки са и описанията на семантиката му в различни по произход езици. Тези сходства насочват към тезата, че причината за съществуването на СП не е това, което се счита, че той изразява, и което най-често се нарича „текуща релевантност“ (англ. *current relevance* – текущо следствие от реализирана в миналото ситуация), а нещо съвсем друго.*

Дефинициите на СП като изразяващ текуща релевантност се поддържат от повечето автори (Comrie 1985: 24; Bybee et al 1994: 61; Aarts et al 1994: 300; Huddleston, Pullum 2002: 143; Downing, Locke 2002: 361), но някои обясняват семантиката му като резултативност и други сходни значения: неопределено минало, вградено минало, континуативно минало, удължено/разширено настояще и пр. (Lindstedt 1985: 96; McCoard 1978; Fenn 1987; McCawley 1988: 226; Elsness 1997: 67–68; Holton et al 1997: 300; Musan 2002; Androutsopoulos 2002: 36; Aikhenvald 2004: 112; Eul 2008: 99, 106). Всички тези дефиниции се отличават с неяснотата си. Шокиращо е, че в литературата са изписани хиляди страници за разликата между СП и претерита в различните езици, а обясненията са еднакво незадоволителни. Сериозна критика на традиционните дефиниции на СП отправя Муунс още преди повече от три десетилетия (Moens 1987: 94). Той ги нарича неясни и мъгляви, представящи необосновани различия между различните употреби на СП, и изразява недоумение от твърденията, че една и съща грамема може да изпълнява такъв произволен сбор функции. Критиката на Муунс остава валидна и днес – между описаните по-горе множество опити за характеризиране „семантиката на СП“ няма съществена разлика. Те не могат да обяснят същината на СП.

СП в българистиката. Дефинициите на СП са сходни или дори напълно еднакви и в българските граматика, и в различните други публикации (Андрейчин и съавт. 1977; Маслов 1982; Георгиев 1991; Маровска 2005; Кударов 2007; Ницолова 2008; Пашов 2013; Димитрова 2020) и съвпадат с дефинициите на СП за другите езици. Обикновено се лансира идеята за текуща релевантност – която се противопоставя на изразяваната от съответната претеритна форма ситуация като откъсната от настоящето (в българския език претеритните форми са две – аорист и имперфект). Налице са и множество терминологични проблеми около СП. Той до неотдавна беше наричан минало неопределено време, но това название вече почти не се използва. СП се нарича – правилно – и просто перфект, а миналият перфект се нарича и плусквамперфект. Но терминологичните проблеми около назоваването на СП не са най-тежките за неговия анализ. Същественият е, че са налице сериозни дефекти в описанието на семантиката му – които същевременно са присъщи и на българските граматика, и на тези на различните други езици.

¹ В много езици (немски, нидерландски, датски) се използват и двата спомагателни глагола.

Сериозни дефекти има и при описанието на начина на образуване на СП. В почти всички български граматика, без тези на двама скандинавски българисти (Lindstedt 1985; Rå Hauge 1999), и ако не се броят някои по-стари български граматика (Костов 1939; Попов 1941), се твърди, че СП не се бил образувал от имперфектни причастия. От тази теза, може би частично, произтича и друга неадекватна: имперфектните причастия били нямали употреба като определение (ГСБКЕ 1983: 380).² Двете тези категорично са опровергани, на базата на теорията на композиционния вид, в две нови публикации (Кабакчиев 2020а; 2020б), от които става ясно, че имперфектните причастия могат да функционират и като определения, и като самостоятелни номинални фрази: *Возелият се в метрото вчера без билет беше глобен, Вчера повечето ученици са се държали сериозно, смеелите се били малцина*. Не само че в българския език съществуват образувани от несвършени глаголи имперфектни причастия в номинална употреба, те са крайно необходими в системата на езика, за да може тяхната имперфектна семантика, темпоралната им неограниченост, да противостои на темпоралната ограниченост на аористните причастия. В Кабакчиев (2020а; 2020б) ясно е показано още, че от гледна точка на варианта на теорията на композиционния вид в Кабакчиев (2000) темпоралната ограниченост и неограниченост могат не само да бъдат изразявани посредством глаголите в съответното изречение, но и експлицирани посредством номиналните фрази, като окончателните аспектиални значения възникват след проектиране на темпорални стойности между референтите на номиналните фрази и вербалния елемент в съответното изречение. В този всеобхватен и непрекъснат процес участват и много от различните типове адвербиали (Кабакчиев 2000, 2019).

Анализ на семантиката на причастията. Твърдението, че СП не се образува от имперфектни причастия, което се повтаря в хор от почти всички български граматика, не издържа дори елементарна критика. В граматиките се дават примери с несвършени причастия, образувани от несвършени глаголи и немаркирани откъм аорист и имперфект, и се обявява, че те образуват СП – нещо съвсем нелогично от позициите на тезата, че СП от имперфектни причастия „няма“. В ГСБКЕ (1983: 318) са приведени примери от типа *Срещал съм този човек* – с минало причастие *срещал*, което е несвършено и не кодира аорист или имперфект. Използвайки го, да образуваме друго изречение, (1а):

(1) а. Лекуващият лекар **се е срещал** с болните в приемното отделение

б. *Лекуващият лекар **е правил** срещи с болните в приемното отделение

в. Лекуващият лекар **е правел** срещи с болните в приемното отделение

Глаголът *срещам (се)* може да бъде заместен от израза *правя срещи*, а *правя* образува и аористно, и имперфектно причастие. Трябва ли причастията *срещал* да се разглежда като аористно, както се мъчи да внуши ГСБКЕ? Ако презумпцията, че *срещал* е аористно причастие, беше вярна, изречението (1б), описващо регулярни срещи на лекар с болни, щеше да е правилно. Но то не е.

² Тази употреба в ГСБКЕ неправилно се нарича „самостоятелна“. Смисълът явно е, че тези причастия нямат – уж – употреба в рамките на номинални фрази.

Правилно, съответстващо по смисъл на (1а), е изречението (1в). Причастieto в него е имперфектно, което означава, че в (1а) семантично еквивалентното, но немаркирано за аорист/имперфект причастие *срещали* носи имперфектна семантика – и това разбива на пух и прах масовото твърдение, издигнато в ранг на правило, че перфект не се образува от имперфектни причастия.

Ето друг пример на обичайно повтарящо се действие, в който употребата на аористно причастие е неправилно: (2б) е неграматично изречение, а правилното (2а) е с имперфектни причастия. При скъсяване периода на валидност на ситуацията, както в (2в), употребата на аористно причастие (*свирил*) става възможна, без да се изключва употребата на имперфектно причастие (*свирел*):

(2) а. През комунизма в тази кръчма е имало два музикални състава. Първият е **свирел** на нечетни дати, вторият е **свирел** на четни

б. *През комунизма в кръчмата е имало два музикални състава. Първият е **свирил** на нечетни дати, вторият е **свирил** на четни

в. Миналия месец в кръчмата е имало два музикални състава. Първият е **свирил/свирел** на нечетни дати, вторият е **свирил/свирел** на четни

Да продължим с анализа на причастията. Изречението (3а) с имперфектен перфект е от Интернет, а (3б) е образувано от него чрез замяна на имперфектния перфект с аористен:

(3) а. Българин отрича да е **теглел** пари от банкомати с фалшиви карти в Сърбия³

б. Българин отрича да е **теглил** пари от банкомати с фалшиви карти в Сърбия

Няма спор, че и двете изречения са правилни. Но те изразяват съвсем различни неща: (3а) означава, че българинът е извършвал периодично **неопределен** брой тегления с фалшиви карти, без конкретно начало и конкретен край; (3б), обратно, означава, че е извършил **определен** брой тегления, и при това е възможно да е било налице само едно теглене. Тези изречения отново и категорично опровергават тезата, че СП се образува само от аористни причастия.

Анализът на причастията изисква да бъде преценявана семантиката на изходните глаголи като речникови единици. Те трябва да бъдат разграничавани по (не)способността за експлициране на епизод, когато са немаркирани откъм аорист/имперфект. В българските граматики този въпрос почти не се разглежда. В ГСБКЕ (1983: 378) се посочва, че „там, където има съвпадение между аористни и имперфектни основи, съвпадат и формите за минали свършени деятелни и минали несвършени деятелни причастия, напр. *вървял, търпял*.“ Не се отчита, че аористна семантика е невъзможна или трудно допустима при глаголи, изразяващи състояние (state). Такива – сред множество други – са *вярвам, възнамерявам, обичам, притежавам, съдържам*. При тях е невъзможно или трудно асоциирането с *for-time* адвербиали:

³ Фактът, че формата *е теглел* в това изречение е част от *да*-конструкция, няма отношение към проблема за значението ѝ.

(4) а. Ницше **е обичал** музиката

б. *Ницше **е обичал** музиката девет години⁴

Други могат да изразяват актуални действия и да експлицират епизод, срв. *преподавам*:

(5) а. Ницше **е преподавал** [= е работел] в университет

б. Ницше **е преподавал** [= е работил] в университет девет години

Видно от граматичността на (4а) и неграматичността на (4б), глаголят *обичам* не може да експлицира епизод, докато *преподавам* може, вж. (5б).

Причастието *възнамерявал* също е немаркирано откъм аорист/имперфект. То, както *обичал*, не може да експлицира епизод, поради присъщото му лексикално свойство „състояние“, и трябва да се счита за имперфектно причастие, не за аористно. Вж. неграматичното изречение (6б) с *for-time* адвербиал:

(6) а. Георги Марков **е възнамерявал** да напусне България

б. *Георги Марков три месеца **е възнамерявал** да напусне България

Обяснението тук от гледище на всекидневния разум е, че, за разлика от други действия, напр. пътуване, хранене и пр., обичането и възнамеряването не са неща, които се измерват във времето. Не можем да кажем, че три месеца сме обичали нещо или сме възнамерявали да направим нещо. Но можем да кажем, че три месеца сме пътували или работили.

Определени адвербиали – за време и подобни, напр. *дори като дете* в (7а), експлицират неограничен период на валидност на ситуацията и изискват имперфектен перфект. Поради немаркираността откъм аорист/имперфект на *изпълнявал*, в (7а) това става по композиционен път, а в (7б) се изразява пряко от имперфектния перфект *е свирел*. В (7в) експлицирането на епизод е невъзможно, тъй като изречението описва свойство, обхващащо целия музикален живот на Моцарт. Но ако периодът на валидност на ситуацията бъде ограничен, както с адвербиала *при посещенията си в Италия* в (7г), експлицирането на епизод става възможно:

(7) а. Дори като дете Моцарт сам **е изпълнявал** своите композиции

б. Дори като дете Моцарт сам **е свирел** своите композиции

в. *Дори като дете Моцарт сам **е свирил** своите композиции

г. Моцарт **е свирил** свои композиции при посещението си в Италия

Глаголи, които традиционната българска граматика с лека ръка описва като образуващи аористни причастия, могат да бъдат част от контекст, обрисоващ темпорално неограничена ситуация, (8а) – (8б). Причастията от глаголите *пътувам* и *изминавам* тук експлицират имперфективност, подклас обичайност (неактуалност) – което означава, че са с имперфектна семантика. Тя става видна при замяна с изразите *е правил/е правел преходи* – тук аористната форма *е правил* генерира неграматичност:

⁴ Интересно как авторите на български граматики биха отговорили на въпрос дали изречения като (4а) съдържат перфект, при положение че *обичал* тук очевидно не е причастие с аористно значение.

(8) а. Моцарт **е пътувал/е изминавал** големи разстояния през целия си живот, за да изпълнява творбите си

б. Моцарт **е правел/*е правил** преходи на големи разстояния през целия си живот, за да изпълнява творбите си

Когато един глагол е способен да образува и аористно, и имперфектно причастие, това причастие може да сигнализира наличие на аористно или имперфектно значение в следващо в изречението причастие, немаркирано откъм аорист/имперфект. Така в (9а), поради влиянието на имперфектната форма *е пишел*, формата *е изпълнявал*, немаркирана откъм аорист/имперфект, придобива имперфектно значение. В (9б) *е изпълнявал* не придобива аористно значение, не експлицира епизод, въпреки че *е писал* е епизод, защото цялостната семантика на изречението не го позволява, оттук неграматичността. Също и в неграматичното (9в) двете аористни форми *е писал* и *е свирил* са несъвместими с темпоралната неограниченост, експлицирана композиционно и чрез номиналните фрази *Моцарт* и *свои композиции*. Също както (9б), това изречение представя, грубо казано, целия музикален живот на Моцарт, а аористните форми изискват референтът на номиналната фраза *Моцарт* да се отнася до част от живота на Моцарт. Роля играе и неквантифицираната номинална фраза *свои композиции*, която представя част от творчеството на Моцарт. При ограничаване периода на валидност на ситуацията, както в (9г) и (9д) чрез адвербиала *докато е живял в Залцбург*, употребата на аористно причастие и означаването на епизод стават възможни. Те са възможни дори при широк, но все пак ограничен обхват на ситуацията, както в (9е) – в това изречение за експлицирането на ограничен обхват спомага определителният член в номиналната фраза *своите композиции*:

(9) а. Моцарт **е пишел** свои композиции и ги **е изпълнявал**

б. *Моцарт **е писал** свои композиции и ги **е изпълнявал**_{ПЕРФ-НСВАОР}

в. *Моцарт **е писал свои композиции** и ги **е свирил**_{ПЕРФ-НСВАОР}

г. Докато **е живял** в Залцбург, Моцарт **е писал** свои композиции и ги **е изпълнявал**

д. Докато **е живял** в Залцбург, Моцарт **е писал** свои композиции и ги **е свирил**

е. Моцарт цял живот сам **е писал** своите композиции и ги **е свирил**

Елиминиране на свидетелствеността като основна функция на перфекта. Една от важните причини за съществуването на СП в българския език – видно от няколко нови изследвания (Кабакчиев 2018; Кабакчиев 2019), е необходимостта от елиминиране на свидетелствеността на аориста и имперфекта. Налице е неграматичност на изречения от типа (10а) – (10б), и тя се елиминира чрез СП. Срв. неграматичните изречения (10) и граматичните (11):⁵

⁵ Неграматичността може да се елиминира и чрез преизказни форми, с изпускане на спомагателния глагол, но този въпрос тук не се обсъжда – поради липса на място.

- (10) а. *Петър каза, че Мария пристигна
 б. *Според Петър Мария пристигна
 (11) а. Петър каза, че Мария е пристигнала
 б. Според Петър Мария е пристигнала

Неграматичността на изреченията (10) и тяхното нормализиране чрез (11) са описани в Кабакчиев (2018) и Кабакчиев (2019). Явлението, обуславящо неграматичността в (10), е наречено „нелегитимен говорещ“ (англ. *speaker ghosting*).⁶ След откритието му в българския език (Кабакчиев 2018), беше установено, че то съществува и в черногорския (Vulatovic 2018), което означава, че го има поне още в три езика: сръбски, хърватски, босненски. Ето черногорски примери (Vulatovic 2018: 4), демонстриращи явлението:

- (12) а. *Džon reče_{Aor/Pf/Dož} da stiže_{Aor/Pf/Dož}
 ‘Джон каза, че пристигна’
 б. Džon reče_{Aor/Pf/Dož} da je stigao_{Perf/Pf}
 ‘Джон каза, че е пристигнал’

И така, съществуването на аорист и имперфект е обвързано със съществуването на перфект в езиците български, сръбски, черногорски, хърватски, босненски, а според анализа в Кабакчиев (2020a) има основания да се счита, че взаимнообвързване е налице и между перфекта и претерита в езици като английския, където претеритът служи за изразяване на свидетелственост по подразбиране, докато перфектът е несвидетелска форма сам по себе си. С други думи, налице е взаимнообвързаност между различни граматически категории, а взаимнообвързаността се свежда до обща причина за тяхното съществуване.⁷ Би могло дори да се направи предположение, че взаимнообвързаността не е само при отделни граматически категории, а това е общ принцип на съществуване на граматическите категории.

Тезата ми за перфекта е, че СП няма собствена семантика и служи не за да изразява нещо, а за да *не* изразява нещо – свидетелственост, и че така изпълнява функции, които са *остатъчни* и подобни на тези на рода и членуването (Кабакчиев 2020a; 2020b). Функциите на рода са свързани с необходимостта да се прави позоваване на различни съществителни в дискурса. Граматическият род улеснява това позоваване чрез разпределяне на съществителните в две или три групи, за да бъдат използвани различни местоимения. Що се отнася до членуването, то изпълнява аспектуални функции. Чрез определителния и неопределителния член се експлицира темпорална ограниченост на референтите на участниците в ситуацията⁸, а посредством нулевия – темпорална неограниченост, с определени подтипове, след което темпоралната ограниченост

⁶ Буквално: „опризрачаване на говорещия“.

⁷ На английски буквално: „граматическите категории висят заедно“ (“grammatical categories hang together”), Кабакчиев (2020b).

⁸ Участниците в ситуацията (термин, въведен в Кабакчиев 1984b: 670) се наричат още аргументи на глагола.

или неограниченост се прехвърля от номиналните фрази върху референта на глагола (Kabakciev 1984a, 1984b, 2000; 2019). Теорията за наличие на пряка връзка в различните езици между членуване и вид (Kabakciev 1984b; 1984b; 2000) се базира на епохалното откритие на Verkuyl (1972; 1993) на композиционния вид и се споделя от Leiss (2000); Abraham и Leiss (2012), Bulatovic (2013; 2020a; 2020b).

Заключение. Осъщественият анализ на семантиката на СП в българския език и конкретно на имперфектните причастия показва, че тя трябва да се изследва посредством теорията на композиционния вид, за да се установят закономерностите при употреба на различните видове причастия. Подходът, при който се правят обобщения, че перфектът изразява текуща релевантност, резултативност и пр., е непродуктивен и дори грешен. Ако изразяването на текуща релевантност и други подобни понятия беше необходимо за комуникацията между хората, всички естествени езици щяха да имат СП. Факт е, че на планетата има стотици езици без СП (и изобщо без перфект), а носителите на тези езици се разбират помежду си перфектно. Вече може да се счита за доказано, че СП изпълнява структурни функции, свързани с присъщата на перфекта липса на свидетелственост и с необходимостта да се елиминира неграматичността на определени типове изречения. Разбира се, бъдещите изследвания ще покажат дали това са най-важните функции на перфекта, или има и други, обуславящи наличието му в езиците.

ЛИТЕРАТУРА // BIBLIOGRAPHY

Андрейчин и съавт. 1977: Андрейчин, Л., К. Попов, Ст. Стоянов *Грамматика на българския език*. София: Наука и изкуство. // **Andreychin i saavt. 1997:** Andreychin, L., K. Popov, S. Stoyanov. *Gramatika na balgarskiya ezik*. Sofia: Nauka i izkustvo.

Георгиев 1991: Георгиев С. *Българска морфология*. В. Търново: Абагар. // **Georgiev 1991:** Georgiev, S. *Balgarska morfologiya*. V. Tarnovo: Abagar.

ГСБКЕ 1983: *Грамматика на съвременния български книжовен език. Том 2. Морфология*. София: БАН. // **GSBKE 1983:** *Gramatika na savremenniya balgarski knizhoven ezik. Tom 2. Morfologiya*. Sofia: BAN.

Димитрова 2020: Димитрова, Д. *Морфологичната категория състояние на действието в българския език (българските перфектни форми) и перфектът в западноевропейските езици (френски, английски, немски) в партиципиален контекст*. Дисертация. Пловдивски университет. // **Dimitrova 2020:** Dimitrova, D. *Morfologichnata kategoriya sastoyanie na deystviето v balgarskiya ezik (balgarskite perfektni форми) i perfektat v zapadnoevropeyskite ezitsi (frenski, angliyski, nemski) v partitsipialen kontekst*. Disertatsiya. Plovdivski universitet.

Кабакчиев 1999: Кабакчиев, К. *Ситуационна семантика на терминологичните изрази в съвременния български книжовен език*. София: БАН. // **Kabakciev 1999:** Kabakciev, K. *Situatsionna semantika na terminologichnite izrazi v savremenniya balgarski knizhoven ezik*. Sofia: BAN.

Кабакчиев 2019: Кабакчиев, К. За феномена „нелегитимен говорещ“ и съгласуването на време и наклонение в българския език. – В: *Проглас* 28(2), 272–281. // **Kabakchiev 2019:** Kabakchiev, K. Za fenomena „nelegitimen govoreshht“ i saglasuvaneto na vreme i naklonenie v balgarskiya ezik. – V: *Proglas* 28(2), 272–281.

Кабакчиев 2020а: Кабакчиев, К. За някои от фундаменталните грешки в българските граматика: мнимата липса на самостоятелна употреба на имперфектното деятелно причастие. – В: *Език и литература*, 2020/1 – 2, 179–194. // **Kabakchiev 2019:** Kabakchiev, K. Za nyakoi ot fundamentalnite greshki v balgarskite gramatiki: mnimata lipsa na samostoyatelna upotreba na imperfektnoto deyatelno prichastie. – V: *Ezik i literatura*, 2020/1 – 2, 179–194.

Кабакчиев 2020б: Кабакчиев, К. Необходима корекция в българската индикативна темпорална парадигма: перфект се образува и посредством имперфектни причастия. – В: *Български език и литература*, 62(5), 526–537. // **Kabakchiev 2019:** Kabakchiev, K. Neobhodima korektsiya v balgarskata indikativna temporalna paradigma: perfekt se obrazuva i posredstvom imperfektni prichastiya. – V: *Balgarski ezik i literatura*, 62(5), 526–537.

Костов 1939: Костов, Н. *Българска граматика*. София. // **Kostov 1939:** Kostov, N. *Balgarska gramatika*. Sofia.

Куцаров 2007: Куцаров, И. *Теоретична граматика на българския език. Морфология*. Пловдив: Университетско издателство „Паисий Хилендарски“. // **Kutsarov 2007:** Kutsarov, I. *Teoretichna gramatika na balgarskiya ezik. Morfologiya*. Plovdiv: Universitetsko izdatelstvo “Paisiy Hilendarski”.

Маровска 2005: Маровска, В. *Новобългарският перфект: функционални метаморфози и теоретични предизвикателства*. София: Ромина. // **Marovska 2005:** Marovska, V. *Novobalgarskiyat perfekt: funkcionalni metamorfozi i teoretichni predizvikatelstva*. Sofia: Romina.

Маслов 1982: Маслов, Ю. *Грамматика на българския език*. София: Наука и изкуство. // **Maslov 1982:** Maslov, Y. *Gramatika na balgarskiya ezik*. Sofia: Nauka i izkustvo.

Ницолова 2008: Ницолова, Р. *Българска граматика. Морфология*. София: Университетско издателство „Св. Климент Охридски“. // **Nitsolova 2008:** Nitsolova, R. *Balgarska gramatika. Morfologiya*. Sofia: Universitetsko izdatelstvo “Sv. Kliment Ohridski”.

Пашов 2013: Пашов, П. *Българска граматика*. София: Хермес. // **Pashov 2013:** Pashov, P. *Balgarska gramatika*. Sofia: Hermes.

Попов 1941: Попов, Д. *Българска граматика*. София. // **Popov 1941:** Popov, D. *Balgarska gramatika*. Sofia.

Aarts et al 1994: Aarts B., S. Chalker, E. Weiner. *The Oxford Dictionary of English Grammar*. Oxford: Oxford University Press.

Abraham, Leiss 2012: Abraham W., E. Leiss. The case differential: syntagmatic versus paradigmatic case – its status in synchrony and diachrony. – In: *Transactions of the Philological Society* 110(3), 316–341.

Aikhenvald 2004: Aikhenvald A. *Evidentiality*. Oxford: Oxford University Press.

Androutopoulos 2002: Androutopoulos I. *Exploring Time, Tense and Aspect in Natural Language Database Interfaces*. Amsterdam, Philadelphia: John Benjamins.

Bulatovic 2013: Bulatovic V. Modern theories of aspect and Serbian EL2 learners. – In: *Belgrade English Language and Literature Studies* V, 65–79.

Bulatovic 2018: Bulatovic V. Negramatičnost aorista u izričnim rečenicama u crnogorskom. – In: *Lingua Montenegrina* XI/2, 22, 3–13.

Bulatovic 2020a: Bulatovic V. Thinking for speaking in the right aspect – on whether modern English grammars can do more. – In: *Revista Española de Lingüística Aplicada / Spanish Journal of Applied Linguistics* [forthcoming].

Bulatovic 2020b: Bulatovic V. Aspect semantics and ESL article use. *IRAL*. DOI: <<https://doi.org/10.1515/iral-2019-0016>> (18.10.2020).

Bybee et al 1994: Bybee J., R. Perkins, W. Pagliuca. *The Evolution of Grammar. Tense, Aspect, and Modality in the Languages of the World*. Chicago, London: The University of Chicago Press.

Chomsky 1957: Chomsky N. *Syntactic Structures*. The Hague: Mouton.

Chomsky 2015: Chomsky N. *The Minimalist Program*. Cambridge, Massachusetts, London: The MIT Press.

Comrie 1985: Comrie B. *Tense*. Cambridge: Cambridge University Press.

Dahl 1985: Dahl Ö. *Tense and Aspect Systems*. Oxford: Blackwell.

Downing, Locke 2002: Downing A, F. Locke. *English Grammar: a university course*. London, New York: Routledge.

Elsness 1997: Elsness J. *The Perfect and the Preterite in Contemporary and Earlier English*. Berlin, New York: Mouton de Gruyter.

Eul 2008: Eul A. *Tense, Aspect, Aktionsart and Related Areas Approaches to Analysing the Core Meaning of English Perfect Verb Forms*. PhD Dissertation. Koblenz-Landau University.

Fenn 1987: Fenn, P. *A Semantic and Pragmatic Examination of the English Perfect*. Tübingen: Gunter Narr Verlag.

Holton et al 1997: Holton, D., P. Mackridge, I. Philippaki-Warbuton. *Greek. A Comprehensive Grammar*. London, New York: Routledge.

Huddleston, Pullum 2002: Huddleston R., G. Pullum. *The Cambridge Grammar of the English Language*. Cambridge: Cambridge University Press.

Kabakciev 1984a: Kabakciev, K. Verkuyl's compositional aspects and aspect in the Slavonic Languages. – In: *Balkansko ezikoznanie / Linguistique balkanique* 27(1), 78–83.

Kabakciev 1984b: Kabakciev, K. The article and the aorist/imperfect distinction in Bulgarian: an analysis based on cross-language 'aspect' parallelisms. – In: *Linguistics* 22(5), 643–672.

Kabakciev 2000: Kabakciev, K. *Aspect in English: a "common-sense" view of the interplay between verbal and nominal referents*. Dordrecht: Kluwer.

Kabakciev 2018: Kabakciev, K. On non-grammaticality, "speaker ghosting", and the raison d'être of English sequence of tenses (SOT). – In: *Athens Journal of Philology* 5(3), 221–253.

Kabakciev 2019: Kabakciev, K. On the history of compositional aspect: vicissitudes, issues, prospects. – In: *Athens Journal of Philology* 6(3), 201–224.

Kabakciev 2020a: Kabakciev, K. On the raison d'être of the present perfect, with special reference to the English grammeme. – In: *Athens Journal of Philology* 7(2), 125–146.

Kabakciev 2020b: Kabakciev, K. An attempt at unveiling the mystery of the perfect – by analyzing it as a device to counterbalance the impact of other grammatical entities. Paper read at *the 24th International Symposium on Theoretical and Applied Linguistics*, 2 – 4, October 2020, Thessaloniki [forthcoming].

Leiss 2000: Leiss, E. *Artikel und Aspekt. Die grammatischen Muster von Definitheit*. Berlin: de Gruyter.

Lindstedt 1985: Lindstedt, J. *On the Semantics of Tense and Aspect in Bulgarian*. Helsinki: Helsinki University Press.

McCawley 1988: McCawley, J.D. *The Syntactic Phenomena of English*. Chicago, London: The University of Chicago Press.

McCoard 1978: McCoard, R. *The English Perfect: tense-choice and pragmatic inferences*. Amsterdam: North-Holland.

Moens 1987: Moens, M. *Tense, Aspect and Temporal Reference*. PhD dissertation, University of Edinburgh.

Musan 2002: Musan, R. *The German Perfect: its semantic composition and its interactions with temporal adverbials*. Dordrecht: Kluwer.

Rå Hauge 1999: Rå Hauge, K. *A Short Grammar of Contemporary Bulgarian*. Bloomington, Indiana: Slavica Publishers.

Vendler 1957: Vendler, Z. Verbs and times. – In: *The Philosophical Review* 66, 143–160.

Verkuyl 1972: Verkuyl, H. *On the Compositional Nature of the Aspects*. Dordrecht: Reidel.

Verkuyl 1993: Verkuyl, H. *A Theory of Aspectuality. The Interaction between Temporal and Atemporal Structure*. Cambridge: Cambridge University Press.